

QANDLI DIABETGA QARSHI DORI VOSITALARI BILAN ZAHARLANISH HOLATLARI. ULARNING TAHLILI

Sheraliyev Mirg'ani Sheraliyevich

Samarqand davlat tibbiyot universiteti talabasi

¹Tashanov Odilboy Safar o'g'li

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Samarqand, O'zbekiston

**e- mail : sheraliyevmirgani761@gmail.com*

***Annotatsiya:** Qandli diabet (DM) — bu organizmning insulin ishlab chiqarish va ishlatish qobiliyatining buzilishi natijasida yuzaga keladigan metabolik kasallik bo'lib, bu holatni davolash uchun turli dori vositalari qo'llaniladi. Asosan, bu dorilar qand miqdorini pasaytirish, insulin ishlab chiqarishni rag'batlantirish yoki insulinga sezgirlikni oshirish orqali ishlaydi. Biroq, dorilarning noto'g'ri dozasi yoki noto'g'ri foydalanilishi zaharlanish holatlariga olib kelishi mumkin. Ushbu maqolada qandli diabetga qarshi dori vositalari bilan zaharlanish holatlari va ularning tahlili ko'rib chiqiladi.*

***Kalit so'zlar:** DM, Insulin, GLP-1, SGLT-2, infeksiya, jismoniy stress yoki travmalar, antihipertenziv.*

Qandli diabetni davolashda ishlatiladigan dori vositalari

Qandli diabetni davolashda qo'llaniladigan dori vositalarini ikki asosiy guruhga ajratish mumkin:

1. **Insulin** – bu qandli diabetning birinchi turini (tip 1) davolashda, shuningdek, ba'zan ikkinchi tur (tip 2) diabetda ham ishlatiladigan dori vositasi. Insulin qondagi qandni kamaytiradi, ammo uning ortiqcha qabul qilinishi gipoglikemiyaga (qondagi shakar darajasining xavfli darajada pasayishi) olib kelishi mumkin.

2. **Oral (og'izdan qabul qilinadigan) qandni pastlatuvchi dori vositalari** – bu dorilar insulinning ta'sirini kuchaytirish yoki organizmning

insulinga nisbatan sezgirligini oshirish orqali qondagi qand miqdorini nazorat qilishga yordam beradi. Ular orasida metformin, sulfonilurealar, GLP-1 agonistlari, DPP-4 inhibitorlari va SGLT-2 inhibitoʻrleri mavjud.

Insulin bilan zaharlanish holatlari

Insulin bilan zaharlanish odatda uning haddan tashqari dozasi qabul qilinganda yuzaga keladi. Diabetga qarshi dorilarni notoʻgʻri va ehtiyotkorlik bilan qabul qilmaslikning asosiy sababi — gipoglikemiya holatiga olib kelishi mumkin. Insulinni notoʻgʻri dozada olish quyidagi alomatlarga sabab boʻlishi mumkin:

- Bosh ogʻrigʻi va titroq
- Terlash va yurak urishining tezlashishi
- Bosh aylanishi va yengil boshqalar
- Kuchli ochlik, qaltirash
- Hushdan ketish yoki xotira yoʻqolishi

Insulinni notoʻgʻri qabul qilish ayniqsa bolalar va qandli diabetni boshqarishda tajribasi kam bemorlarda xavfli. Bunday holatda, darhol shakar qabul qilish yoki shifokor yordami talab etiladi.

Oral dori vositalari bilan zaharlanish holatlari

Oral dori vositalarining haddan tashqari dozasi ham gipoglikemiyani keltirib chiqarishi mumkin. Metformin kabi dori vositalari qonda shakarni pasaytirish bilan birga, baʼzan ogʻir yon taʼsirlar va zaharlanishga olib kelishi mumkin. Metformin ortiqcha qabul qilinsa, bu laktik acidozga (qon pH darajasining pasayishi) sabab boʻlishi mumkin. Bu holat tez-tez ich ketishi, nafas olishning qiyinlashishi, mushaklarda ogʻriq va bosh ogʻrigʻi kabi alomatlar bilan yuzaga keladi.

Qandli diabetga qarshi dorilarning notoʻgʻri qoʻllanilishi va zaharlanish xavfini oshiruvchi omillar

1. **Noaniq va notoʻgʻri dozalar:** Qandli diabetni davolashda eng muhim omil — dori vositalarining aniq dozasi va vaqtida qabul qilinishidir. Dorilarning koʻplab turlari mavjud va ularni notoʻgʻri qoʻllash xavf tugʻdiradi.

2. **Boshqa dorilar bilan o‘zaro ta’siri:** Ba’zi dori vositalari bir-biri bilan o‘zaro ta’sir qilishi mumkin. Misol uchun, ba’zi antibiotiklar yoki antihipertenziv dorilar qandli diabetga qarshi dorilar bilan o‘zaro ta’sir qilishi mumkin, bu esa gipoglikemiya yoki boshqa salbiy oqibatlariga olib keladi.

3. **Bemorning holati:** Diabet bilan og‘rigan bemorlarning turli holatlaridagi (masalan, infeksiya, jismoniy stress yoki travmalar) o‘zgarishlar qondagi shakarni keskin o‘zgartirishi mumkin, bu esa dori dozasining aniqligini murakkablashtiradi.

4. **Davolash rejasiga rioya etmaslik:** Bemorlar ko‘pincha dori-darmonlarni to‘g‘ri vaqtda qabul qilmasliklari yoki o‘z-o‘zidan dori dozalarini oshirishlari mumkin. Buning natijasida gipoglikemiya yoki boshqa xavfli holatlar yuzaga keladi.

Zaharlanishning oldini olish va profilaktika

Zaharlanish holatlarining oldini olish uchun bir qator profilaktik choralar ko‘rish zarur:

1. **Shifokor maslahatlari:** Bemorlar qandli diabetni davolashda faqat shifokor tomonidan belgilangan dori vositalarini qabul qilishlari kerak. Dori dozalari va qabul qilish vaqti shifokor tomonidan belgilangan bo‘lishi kerak.

2. **Monitoring va kuzatish:** Qandli diabetni davolovchi bemorlar doimiy ravishda qondagi shakar miqdorini o‘lchashlari va shifokor bilan muntazam uchrashuvlarda bo‘lishlari lozim. Bu ular uchun xavfsiz va samarali davolashni ta'minlaydi.

3. **Ehtiyotkorlik bilan dori qo‘llash:** Bemorlar dori vositalarini birgalikda qabul qilayotgan bo‘lsa, bularning o‘zaro ta’sirini hisobga olish zarur. Bu bilan, noto‘g‘ri dozalarni oldini olish mumkin.

Xulosa

Qandli diabetni davolashda ishlatiladigan dori vositalarining noto‘g‘ri qo‘llanilishi xavfli holatlarga olib kelishi mumkin. Insulin va oral qandni pastlatuvchi dori vositalarining noto‘g‘ri dozasi gipoglikemiya yoki boshqa xavfli tibbiy holatlarni yuzaga keltirishi mumkin. Buning oldini olish uchun bemorlar

va tibbiyot mutaxassislari o'rtasida samarali aloqalar o'rnatish, dori dozalarini va qabul qilish vaqtlarini aniq belgilash muhimdir. Faqatgina shifokor ko'rsatmalariga amal qilib, doimiy monitoring orqali diabetni samarali boshqarish mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Kuchkarov O. A. et al. Investigation of particular parameters of a semiconductor ammonia gas analyzer //IOP Conference Series: Materials Science and Engineering. – IOP Publishing, 2020. – Т. 862. – №. 6. – С. 062101.
2. Mamadiyeva M. I., Ruziyev E. A., Mamirzayev M. A. Analitik kimyoni o'qitishda mustaqil ta'limni tashkil etish //O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida kimyoning o'rni" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari, III qism.-SamDU. – 2018. – Т. 124.
3. Файзуллаев Н. И., Мамирзаев М. А., Асроров Д. А. ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССА ОБРАЗОВАНИЯ ДЕФЕКТОВ, ОБРАЗУЮЩИХСЯ В МЕЗОПОРИСТОМ УГЛЕ //Universum: химия и биология. – 2023. – №. 5-3 (107). – С. 10-19.
4. Ташанов О. С., Советов К. Т. ЛЕКАРСТВЕННЫЕ РАСТЕНИЯ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ В КАЧЕСТВЕ СРЕДСТВ ДЛЯ ЛЕЧЕНИЯ СЛИЗИСТОЙ ОБОЛОЧКИ РТА //Research and Publications. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 42-45.
5. Ташанов О. С. СТОМАТОЛОГИЧЕСКИЕ ГЕЛИ //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 31. – №. 1. – С. 67-70.
6. Абдураззокова Х. Г. и др. MEDICINAL PLANTS USED AS REMEDIES FOR THE ORAL MUCOSA //Proceedings of International Conference on Educational Discoveries and Humanities. – 2024. – Т. 3. – №. 5. – С. 29-32.
7. Zarhol B., Mamirzayev M. A., Tashanov O. S. VITAMINLAR ISHLAB CHIQRARISH VITAMINLARNING BIOLOGIK AHAMIYATI MODDALAR ALMASHINUVI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 21. – №. 5. – С. 154-159.

8. Anvarovich C. A., Razhabboevnason A. R., Safarovich T. O. Medicinal Plants used as Remedies for the Treatment of the Oral Mucosa //American Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences (2993-2149). – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 491-494.
9. Хамдамкулов Д. Х. и др. ПОЛУЧЕНИЕ ВЫТЯЖКИ ИЗ АИРА ОБЫКНОВЕННОГО (*Acorus calamus*, Linnaeus, 1753) //Proceedings of International Conference on Educational Discoveries and Humanities. – 2024. – Т. 3. – №. 5. – С. 21-24.
10. SHomurodov S. H. S. H., Tashanov O. S. ZAHARLI METALL KATIONLARINI MINERALIZATDAN ANIQLASH. QO‘RG‘OSHIN KATIONINI TAHLILI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 55. – №. 4. – С. 17-20.
11. Husanov A. D., Tashanov O. S. DENITRATSIYALASHNI GIDROLIZ USULI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 55. – №. 4. – С. 25-27.
12. Musayev D. S., Tashanov O. S. MINERALIZATNI KASRLI USULDA ANIQLASHDA HALAQIT BERUVCHI IONLARNI NIQOBLASH USULLARI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 55. – №. 4. – С. 28-30.
13. Nematov S. H. S. H., Tashanov O. S. ZAHARLI METALL KATIONLARINI MINERALIZATDAN ANIQLASH. BARIY BIRIKMALARINI CHO‘KMADAN ANIQLASH //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 55. – №. 4. – С. 14-16.
14. Bobobek E., Tashanov O. S. RADIONUKLIDLAR VA ULARNING QO‘LLANILISHI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 32. – №. 1. – С. 141-146.
15. Байкулов А., Советов К. Динамика показателей продуктов перекисного окисления (среднемолекулярные пептиды. Малоновый диальдегид) в крови у крыс с экспериментальным термическим ожогом //Журнал вестник врача. – 2012. – Т. 1. – №. 1. – С. 43-45.

16. Kamol o'g'li D. I., Inom o'g'li X. J. Temirning odam organizmidagi ahamiyati va vazifalari //Modern education and development. – 2024. – T. 12. – №. 2. – С. 72-75.
17. Inomovich X. J. et al. SUN'IY OQSIL OZUQA MODDALARINI ISHLAB CHIQRILISHI VA KELGUSIDAGI IMKONIYATLAR //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 32. – №. 1. – С. 288-294.
18. Inomovich X. J. et al. FERMENTLARNING TIBBIYOTDAGI AHAMIYATI VA ULARNING QO'LLANILISHI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 32. – №. 1. – С. 281-287.
19. Fayzullaev N., Mamirzayev M. Mathematical modeling of kinetics and reactors of methane nanocarbon reaction //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing, 2023. – Т. 2789. – №. 1.